

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Ключові слова: Європейський суд з прав людини, війна, права людини, окупація, окуповані території, ефективний контроль, суд.

Key words: European Court of Human Rights, war, human rights, occupation, occupied territories, effective control, court.

Проценко Ірина Миколаївна

*кандидатка юридичних наук, старший науковий співробітник
відділу міжнародного права та права Європейського Союзу
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України*

СУЧАСНА ПОЗИЦІЯ РАДИ ООН З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ОДНОСТОРОННІХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ (НА ПРИКЛАДІ ДОПОВІДІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОПОВІДАЧА)

1. В рамках Ради ООН з прав людини (далі Рада ООН) паралельно розглядаються два надзвичайно важливі для України питання: стан дотримання прав людини в Україні під час російської агресії та вплив односторонніх примусових заходів на реалізацію прав людини в різних державах світу.

2. Робота над першим питанням розпочалася в березні 2022 р., коли Рада ООН тридцятьма двома голосами проти двох (росії та Еритреї) з тринадцятьма, що утрималися, схвалила Резолюцію 49/1 «Ситуація з правами людини в Україні, що виникла в результаті російської агресії» [1]. В ній, передусім, було засуджено ті порушення прав людини (зокрема, права на життя, освіту, найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я), що мали місце в нашій державі в результаті російської агресії. Крім того, було постановлено негайно створити Незалежну міжнародну комісію з розслідування по Україні (далі НМК по Україні), мандат якої охоплював: розслідування всіх порушень і утисків прав людини та норм міжнародного гуманітарного права, що мали місце в контексті російської агресії із встановленням фактів, обставин та їх корінних причин; збір, узагальнення, аналіз, перевірку доказів таких порушень із систематичною реєстрацією та зберіганням всієї інформації, документації та доказів, для представлення їх на майбутніх судових розглядах; виявлення осіб та організацій, відповідальних за порушення/утиски прав людини, з метою забезпечення притягнення їх до відповідальності; винесення рекомендацій, зокрема, щодо заходів з притягнення до відповідальності. Результати роботи НМК по Україні мали представлятися у доповідях для Ради ООН (як в більш оперативній усній, так і в письмовій формах) та для Генеральної Асамблеї ООН (виключно у письмовій формі). У 2025 р. Рада ООН, вчергове, продовжила мандат НМК по Україні ще на один рік і зобов'язала її підготувати усний звіт для наступної її сесії [2].

3. Питанням впливу односторонніх примусових заходів [3] на права людини Рада ООН займається майже з початку своєї діяльності, а саме, з 2007 р. [4], продовживши роботу Комісії ООН з прав людини в цьому напрямку. Нині, зазначене питання раз на два роки обговорюється в рамках запровадженої у 2014 р. [5] спеціальної дискусійної групи, за результатами чого Управління Верховного комісара ООН з прав людини готується коротка доповідь для Ради ООН. Крім того, це питання вивчається Спеціальним доповідачем з питання про негативний вплив односторонніх примусових заходів на здійснення прав людини (далі Спеціальний доповідач), який щорічно має представляти Раді ООН та

Генеральній Асамблеї ООН доповідь. Варто обумовити, що мандат Спеціального доповідача, з-поміж іншого, включає в себе: збір всієї інформації щодо негативного впливу односторонніх економічних заходів на права людини та вивчення змін, що відбуваються в цій сфері [5]. Сама Рада ООН також щорічно розглядає це питання, в результаті чого приймаються резолюції, де висловлюється її позиція щодо односторонніх заходів примусового характеру та викладаються напрямки подальшої роботи щодо їх припинення.

4. Для кращого розуміння предмету роботи Ради ООН в цій сфері пояснимо, що під односторонніми примусовими заходами розуміють так звані економічні санкції (включно із вторинними, що мають екстериторіальну дію), які вживаються державою, групою держав чи міжнародною організацією щодо іншої держави, для зупинення вчинення нею міжнародно протиправного діяння або для запобігання такому вчиненню, без отримання відповідного дозволу на це з боку Ради Безпеки ООН.

5. Для резолюцій, схвалених Радою ООН щодо односторонніх примусових заходів, є характерним те, що в них економічні санкції аналізуються без врахування причин та обставин їх запровадження. Всі вони сприймаються як такі, що суперечать міжнародному праву, міжнародному гуманітарному праву, міжнародному праву прав людини, Статуту ООН, а також нормам та принципам, які регулюють мирні відносини між державами, зокрема торгіві [6]. Через це, держави закликаються до припинення впровадження, збереження, здійснення чи дотримання таких санкцій.

Водночас, Рада ООН ніяк не реагує на те, що економічні санкції, які нині вживаються різними державами світу, включно з Україною, проти росії, націлюються на примус останньої до повного зупинення збройної агресії, що також є порушенням норм міжнародного права, визнається міжнародним злочином і зумовлює численні порушення прав людини в Україні. До того ж, Рада ООН зовсім не зважає на умови запровадження економічних санкцій щодо росії, зокрема, на блокування останньою роботи Ради Безпеки ООН з вирішення російсько-українського збройного конфлікту.

Крім того, істотним недоліком зазначених резолюцій є те, що поза увагою Ради ООН залишається факт порушення або утиску прав людини економічними санкціями, вжитими ООН відповідно до її Статуту.

6. Поруч із зазначеним, особливу увагу звертає на себе нинішня діяльність Спеціального доповідача, основними здобутками якої є, зокрема, створення онлайн Платформи для дослідження санкцій [7], що має полегшити роботу з аналізу наслідків впливу економічних санкцій на права людини, а також розробка такого акту м'якого права, як Керівні принципи щодо санкцій, бізнесу та прав людини [8] і коментаря до них [9].

7. Якщо говорити про останню доповідь Спеціального доповідача, яка називалася «Вплив односторонніх примусових заходів на економічні, соціальні та трудові права» [10], то варто наголосити на таких її ключових моментах: вона, як і діяльність Спеціального доповідача загалом, націлена на виявлення виключно випадків негативного впливу економічних санкцій на права людини; об'єктом аналізу виступають економічні санкції, зокрема, вторинні та адресні, а також практика їх надмірного дотримання (англ. *overcompliance*), що є новим аспектом такого дослідження; висновки робляться не тільки стосовно негативного впливу економічних санкцій на економічні права людини, а й на економіку держав, як тих, щодо яких було вжито санкції, так і третіх держав та держав, які впроваджували санкції (передусім, США та Європейського Союзу); як і в інших міжнародно-правових актах ООН, прийнятих щодо односторонніх примусових заходів, в Спеціальній доповіді не здійснено відмежування економічних санкцій, вжитих в цілях припинення агресії від санкцій, запроваджених в інших цілях; неодноразово наводяться

приклади негативного впливу економічних санкцій на права людини та економіку росії, при цьому жодним словом не згадується шкода, яку зазнала Україна від заходів економічного тиску, що вживалися росією в ході збройного конфлікту.

8. Поруч із зазначеним, варто приділити окрему увагу новітнім положенням Доповіді Спеціального доповідача, одним з основних серед яких є те, що в сформульованих доповідачем рекомендаціях пропонується скасовувати тільки ті примусові заходи, які не відповідають критеріям реторсії або контрзаходів. На наш погляд, такий підхід є сприятливим фактором для України, оскільки економічні санкції, запроваджувані щодо росії, цілковито відповідають ознакам контрзаходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression: Resolution № 49/1 adopted by the Human Rights Council on 4 March 2022. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/49/1>
2. Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression: Resolution № 58/24 adopted by the Human Rights Council on 4 April 2025. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/58/24>
3. Слід наголосити, що «односторонні примусові заходи» в документах ООН називаються ще «односторонніми економічними заходами». See, for example: Unilateral economic measures as a means of political and economic coercion against developing countries: Resolution № 78/135 adopted by the General Assembly on 19 December 2023. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/78/135>
4. See: Human rights and unilateral coercive measures: Decision № 4/103 adopted by the Human Rights Council on 30 March 2007. URL: https://ap.ohchr.org/Documents/dpage_e.aspx?b=10&se=67&t=3
5. See: Human rights and unilateral coercive measures: Resolution № 27/21 adopted by the Human Rights Council on 26 September 2014. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g14/179/07/pdf/g1417907.pdf>
6. See, for example: The negative impact of unilateral coercive measures on the enjoyment of human rights: Resolution № 58/3 adopted by the Human Rights Council on 2 April 2025. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/RES/58/3>
7. Sanction Research Platform. URL: <https://sanctionsplatform.ohchr.org/?ln=en>
8. Guiding Principles on Sanctions, Business and Human Rights, 2025. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/ucm/events/international-conf-sanctions-business-hr/gps-sanctions-business-hr.pdf>
9. Guiding Principles on Sanctions, Business and Human Rights. Commentary, 2025. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/ucm/commentary-gpssbhr-2025.pdf>
10. Impact of unilateral coercive measures on economic, labour and social rights: Report of the Special Rapporteur on the negative impact of unilateral coercive measures on the enjoyment of human rights, Alena F. Douhan. URL: <https://docs.un.org/en/A/HRC/60/36>

Ключові слова: Рада ООН з прав людини, односторонні примусові заходи, економічні санкції, міжнародне право, права людини, Спеціальний доповідач, контрзаходи.

Key words: UN Human Rights Council, unilateral coercive measures, economic sanctions, international law, human rights, Special Rapporteur, countermeasures.

КАЧУРІНЕР В.Л.

Міжнародно-правова практика звільнення військовополонених.....116

Секція № 5

Міжнародні регіональні механізми захисту прав людини

СТОЙКО О.М.

Рішення ЄСПЛ щодо порушень прав людини у ході російсько-української війни.....120

ПРОЦЕНКО І.М.

Сучасна позиція Ради ООН з прав людини щодо односторонніх примусових заходів (на прикладі доповіді Спеціального доповідача).....122

КУЗЬМА В.Ю.

Компенсаційний механізм захисту жертв російської агресії в рамках Ради Європи: елементи та реалізація.....125

ПЛОТНІКОВА М.В.

Діяльність Ради Європи у створенні компенсаційного механізму відшкодування збитків, завданих збройною агресією РФ.....127

МІЩЕНКО І.В.

До питання перегляду постанов у справах про порушення митних правил у разі встановлення ЄСПЛ порушення міжнародних зобов'язань України.....131

РАЗДОРЖНИЙ Г.Ю.

Міграційна криза в Європейському Союзі : проблеми та перспективи вирішення.....133

Секція № 6

Захист прав найбільш вразливих груп населення

СІНЬОВА Л.М.

Щодо надання одноразової грошової допомоги учням перших класів в 2025 році.....135

МАНУЇЛОВА К.В.

Забезпечення рівності для груп із особливими потребами в умовах надзвичайних ситуацій.....137

TAYLOR A.V.

A few thoughts on the barriers to women's legal empowerment in islamic states.....140

ЖАКУН М.Ю.

Репатріація депортованих дітей у міжнародному праві: від нюрнберзької доктрини до гаазьких механізмів.....142

Секція № 7

Імплементація норм міжнародного права прав людини в національне законодавство України

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ як індикатор правової зрілості держави: досвід України.....147